

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

48

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-83-4

BRNO 2007

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis, vydává Archeologický ústav Akademie věd České republiky Brno.
Peer-reviewed journal published by the Institute of Archaeology, Brno.

Předseda redakční rady Pavel Kouřil
Head of editorial board

Redakční rada Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Editorial board Alexander Ruttka, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor Petr Škrdla
Editor in chief

Výkonná redakce Balázs Komoróczy, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka,
Assistant Editors Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela, Blanka Veselá

Technická redakce Dana Gregorová
Technical Editors

Adresa redakce Archeologický ústav AV ČR
Address Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz
<http://www.iabrno.cz>

KNIHOVNA AV ČR

PD 1520

48, 2007

90270/09

Obrázek na obálce Jeskyně Býčí skála. Geometrický vzorec, datovaný do eneolitu.
Cover illustration Býčí skála Cave. A geometric pattern dated to the Aeneolithic.

Vychází jednou ročně/Published yearly

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-83-4

Copyright © 2007 by the Archeologický ústav AV ČR Brno, and by the authors.

Kniha byla vydána s přispěním Akademie věd ČR

Tisk/Print Bekros

Pokyny pro autory na internetové stránce <http://www.iabrno.cz>
Instructions to authors on internet pages

ZPRÁVY O ČINNOSTI

REPORTS

BERICHTE

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno v roce 2006

Vědecká činnost Archeologického ústavu AV ČR, Brno byla i v sezoně 2006 podle výzkumného záměru ústavu a koncepce Akademie věd ČR koncentrována především na základní výzkum vymezených stěžejních témat evropské a světové prehistorie či protohistorie.

Výzkum starší doby kamenné a paleoetnologie se soustředil na některé důležité terénní odkryvy významných lokalit gravettienů (Předmostí, Napajedelská brána), hned několik publikačních výstupů pak završilo příslušné interdisciplinární mezinárodní projekty. Jmenovat je třeba zejména komplexní antropologické zhodnocení nejstarší anatomicky moderní lidské populace z jihomoravských tábořišť u Dolních Věstonic a Pavlova, výsledek dlouhodobé česko-americké spolupráce, a monografii česko-slovensko-polského výzkumného týmu, analyzující dosavadní poznatky o opakovaném osídlení slovenské jeskyně Dzeravá skála ve starší době kamenné, s důrazem na poznání dobového přírodního prostředí a jeho proměn (srov. Trinkaus, E., Svoboda, J. A., eds.: *Early Modern Human Evolution in Central Europe. The People of Dolní Věstonice and Pavlov. The Dolní Věstonice Studies 12*, Oxford University Press 2006, 489 str.; Kaminská, L., Kozłowski, J. K., Svoboda, J. A., eds.: *Pleistocene environments and archaeology of the Dzeravá skála Cave, Lesser Carpathians, Slovakia*. Polish Academy of Arts and Sciences, Slovak Academy of Sciences, Institute of Archaeology at Nitra, Academy of Sciences of the Czech Republic, Institute of Archaeology at Brno, Kraków 2005, 226 str.). V kontextu celkového, především antropologického zpracování nálezového fondu Mladečských jeskyní byla vedle shrnutí výsledků nových revizních terénních výzkumů diskutována rekonstrukce původní situace a datace dosud dochovaných vrstev (Svoboda, J.: *The structure of the cave, stratigraphy, and depositional context*. In: Teschler-Nicola, M., ed., *Early Modern Humans at the Moravian Gate: The Mladeč caves and their remains*. Springer, Wien - New York 2006, 27-40).

Studium zásahu antické římské říše do středního Podunají bylo věnováno zejména bližšímu objasnění historických procesů v oblasti bezprostředně po ukončení římských aktivit za markomanských válek. Vyhodnotit se podařilo významný objev slévačské dílny z počátku 3. století po Kristu, s překvapivými doklady vzájemných kontaktů místních barbarických populací s Pobaltím (Tejral, J.: *Germanische Gießereiwerkstatt in Pasohlávky (Bez. Břeclav). Ein Beitrag zur Frage der kulturellen Fernbeziehungen nach den Markomannenkriegen*, *Památky archeologické* XCVII, 2006, 133-170). Došlo i ke kritické revizi některých dosavadních nálezových interpretací týkajících se datace i funkčního určení pozůstatků staveb nalezených na lokalitě Mušov - Neurissen (Komoróczy, B.:

K otázce existence římského vojenského tábora na počátku 1. století po Kr. u Mušova (kat. úz. Pasohlávky, Jihomoravský kraj). Kritické poznámky z pohledu římsko-provinciální archeologie. In: Droberjar, E., Lutovský, M., ed., *Archeologie barbarů 2005. Sborník příspěvků z 1. protohistorické konference „Pozdně keltské, germánské a časně slovanské osídlení“*, Kounice, 20.-22. září 2005, Praha 2006, 155-205). Další do tisku odevzdané práce se zabírají politickým a kulturním vývojem římských provincií a Karpatské kotliny v období pozdní antiky a stěhování národů (pronikání východogermánských a sarmatských skupin, okruh hunských památek apod. - srov. např. Tejral, J.: *Das Hunnenreich und die Identitätsfragen der barbarischen „gentes“ im Mitteldonauraum aus der Sicht der Archeologie*. In: Tejral, J., Hrsg., *Barbaren im Wandel. Beiträge zur Kultur- und Identitätsumbildung in der Völkerwanderungszeit*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR, Brno, č. 26, Brno, v tisku).

V oboru slovanské a časně středověké archeologie pokračovalo zvláště zveřejňování nebo publikační příprava cenných nálezových fondů pohřebišť 8.-12. věku ze širšího prostoru Moravy a českého Slezska (Nechvalín, Prušánky, Rajhrad, Rajhradice, Stěbořice - Klanica, Z.: *Nechvalín, Prušánky. Čtyři slovanská pohřebiště - Vier slawische Nekropolen. Díl I. Příspěvek ke chronologii časně středověké hmotné kultury ve střední Evropě. Teil II. Katalog*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR, Brno, svazek č. 28, Brno 2006, 293 + 290 str.; Staňa, Č.: *Velkomoravská pohřebiště v Rajhradě a Rajhradcích. Katalog*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR, Brno, svazek č. 29, Brno 2006, 232 str.). Několik obsáhlých příspěvků vzešlo rovněž ze studia hospodářského zázemí, antropologie obyvatel i vnitřní struktury nejvýznamnějších dobových sídelních aglomerací (Mikulčice, Přerov a další). Uvést lze kupříkladu do tisku připravený sborník 25 autorských příspěvků k problematice ekonomie spádových oblastí raně středověkých center ve střední Evropě nebo studie věnované vývoji Přerova v 8.-13. věku (Poláček, L., Hrsg.: *Das wirtschaftliche Hinterland der frühmittelalterlichen Zentren, Internationale Tagungen in Mikulčice VI*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR, Brno, svazek č. 31, Brno 2006; Drechsler, A., Procházka, R., Schenk, Z.: *Raně středověká sídelní aglomerace Přerov (8.-12. století) - současný stav poznání, Archeologické rozhledy* LVIII, 2006, 668-694; Drechsler, A., Procházka, R., Schenk, Z.: *Počátky osídlení Přerova a Předmostí I, II. Archeologové k 750. výročí povýšení Přerova na město I, 2. Vlastivědný věstník moravský* LVIII/2, 3, 2006, 113-122, 242-261).

Výzkum vybraných otázek pravěku Moravy a Slezska přinesl mimo jiné publikované nebo do tisku připravené monografie k problematice štipaných kamenných nástrojů populace pozdní doby kamenné a starší doby bronzové (Kopacz, J., Šebela, L. a kolektiv (Matějka, F., Matějková, J., Přichystal, A.,

Škrdla, P.): Kultura unietycka i grupa wietrzowska na Morawach na podstawie materiałów krzemieniarskich. Polska Akademia Umiejętności, Kraków - Brno 2006, 300 str.; Kopacz, J., Šebela, L. a kolektiv Přichystal, A., Olivík, J.: Lithic Inventories of the Moravian Bell Beaker culture (on the Central European Bell Beaker background), 155 str., 40 tab. 3 mapy).

Publikační aktivity pracovníků ústavu došly v roce 2006 oficiálního ocenění. Ing. Petru Škrdlovi, Ph. D., byla Akademickou radou AV ČR udělena Cena Akademie věd České republiky za úspěšné řešení programových a grantových projektů za vědecké dílo (monografii) „The Upper Paleolithic on the Middle Course of the Morava River“ (Brno 2005, 229 str.).

V souladu s příslušnými ustanoveními zákona č. 20/1987 Sb. v platném znění působil ústav nadále také ve sféře praktické archeologické památkové péče, nárůst příslušné úřední agendy si vyžádal posílení této složky o dalšího odborného pracovníka s vysokoškolským vzděláním. Roku 2006 bylo pro orgány státní správy a další veřejné i soukromé instituce a osoby vypracováno celkem 439 písemných odborných expertíz, určujících zvláště podmínky ochrany archeologických lokalit a archeologických kulturních památek. Série posudků k odkrytým pozůstatkům gotického špičáckého kostela sv. Alžběty na Horním předměstí ve Znojmě tak kupříkladu umožnila navrhnout tento významný nález za archeologickou kulturní památku a zachovat jej v architektuře nově budovaného objektu.

Na základě ustanovení zákona č. 20/1987 Sb. došlo dále k uzavření celkem 49 hospodářských smluv či dohod, mezi nejzajímavější patřil záchranný archeologický výzkum v katastru obce Pasohlávky na jižní Moravě, realizovaný 18. 4.–7. 8. 2006 při mnohahektarové výstavbě kolonie rodinných domů. Mimořádný přínos zde představoval objev jednofázového germánského sídliště relativně-chronologického stupně C1 se značným množstvím uzavřených nálezových celků, jejichž vyhodnocení přispěje k poznání sídelních struktur, řemeslných aktivit a sociálních aspektů místní germánské populace na prahu mladší doby římské.

Samostatně nebo ve spolupráci s dalšími odbornými subjekty vydal Archeologický ústav AV ČR, Brno roku 2006 celkem šest titulů:

Archaeologia historica 31/2006. Ed. Nekuda, V., Měřinský, Z., Kouřil, P. Sborník příspěvků přednesených na XXXVII. konferenci archeologů středověku České republiky a Slovenské republiky s hlavním zaměřením na raně středověká centra, jejich podobu a vývoj, Chrudim, 19.–22. září 2005. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Ústav archeologie a muzeologie filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Archeologické ústavy AV ČR v Praze a v Brně, Archeologický ústav SAV v Nitře, Město Chrudim, Regionální muzeum v Chrudimi. Brno 2006, 456 str. ISSN: 0231-5823, ISBN: 80-7275-061-5.

Kamínská, L. - Kozłowski, J. K. - Svoboda, J. A. (Ed.): Pleistocene environments and archaeology of the Dzeravá skála Cave, Lesser Carpathians, Slovakia. Polish Academy of Arts and Sciences, Slovak Academy of Sciences, Institute of Archaeology at Nitra, Academy of Sciences of the Czech Republic, Institute of Archaeology at Brno. Kraków 2005, 226 str. ISBN: 83-60183-18-X.

Klanica, Z.: Nechvalín, Prušánky. Čtyři slovanská pohřebiště - Vier slawische Nekropolen. Díl I. Příspěvek ke chronologii časně středověké hmotné kultury ve střední Evropě. Teil II. Katalog. Spisy Archeologického ústavu AV ČR, Brno, svazek č. 28. Brno 2006, 293 + 290 str. ISBN: 80-86023-75-3.

Poláček, L.: Terénní výzkum v Mikulčicích. Mikulčice - průvodce, svazek I. Archeologický ústav AV ČR, Brno, výzkumná základna v Mikulčicích. 2., doplněné vydání. Brno 2006, 44 + VIII str. ISBN: 80-86023-47-8.

Přehled výzkumů 47. Red. Gregorová, D., Komoróczy, B., Nejsman, L., Procházka, R., Stuchlík, S., Šebela, L., Škrdla, P. Archeologický ústav AV ČR, Brno. Brno 2006, 306 str. ISSN: 1211-7250, ISBN: 80-86023-77-X.

Staňa, Č.: Velkomoravská pohřebiště v Rajhradě a Rajhradcích. Katalog. Spisy Archeologického ústavu AV ČR, Brno, svazek č. 29. Brno 2006, 232 str. ISBN: 80-86023-72-9.

V rámci výzkumných aktivit Archeologický ústav AV ČR, Brno roku 2006 uskutečnil nebo spolupřátal celkem tři mezinárodní symposia či konferencce:

- mezinárodní symposium „Велика Моравия – Велика Преслав“, Šumen, 16.–18. 5. 2006. Spolupřátající instituce Vědecké centrum „Preslavská knižní škola“ při Univerzitě „Biskup Konstantin Preslavský“ v Šumenu, Slovenský ústav AV ČR, Archeologický ústav a muzeum Bulharské akademie věd - pobočka Šumen, Národní historicko-archeologická rezervace a muzeum „Velký Preslav“, Cyrilo-metodějské vědecké centrum při Bulharské akademii věd, Moravské zemské muzeum Brno, České centrum Sofie (45 účastníků, z toho 37 zahraničních z Bulharska, Holandska, Maďarska, Slovenska a Ukrajiny).

- 2nd Protohistorical conference „Celtic, German and Early Slavic settlements (Late La Tène, Roman, Great Migration and Early Slavic Periods). Theme: Roman imports“. České Budějovice, 21.–24. listopadu 2006. Spolupřátající instituce Ústav archeologické památkové péče středních Čech Praha a Jihočeské muzeum, České Budějovice (55 účastníků, z toho 18 zahraničních z Německa, Polska, Slovenska a Španělska).

- 19. Internationales Symposium „Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum. Mitteleuropa zur Zeit Marbods“. Roztoky u Křivoklátu, 4.–8. prosince 2006. Dalšími spolupřátateli Akademie věd ČR; Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien; Archeologický ústav AV ČR, Praha; Ústav pro klasickou archeologii FF UK Praha; Archäologisches Institut der Universität zu Köln, Abt. Archäologie der römischen Provinzen; Archeologický ústav SAV v Nitře; Institut für Ur- und Frühgeschichte der Universität Wien (48 účastníků, z toho 36 zahraničních badatelů z Maďarska, Německa, Polska, Rakouska a Slovenska, 32 referátů, diskuse a exkurze).

Pozornost byla věnována rovněž popularizaci archeologické práce. Výzkumná základna v Mikulčicích vydala druhé, rozšířené vydání obrazové publikace L. Poláčka „Terénní výzkum v Mikulčicích – průvodce, sv. I“, populární formou seznamující všechny návštěvníky této významné památky s její historií, topografií i nejnovejšími objevy. Ústavní badatelé se podíleli též na realizaci stálé terénní expozice na sídlišti lovců mamutů v Předmostí u Přerova a na obdobné tematické výstavě v pražském Národním muzeu, pro veřejnost byla současně připravena rozšířená verze souhrnné drobné monografie o předmostské lokalitě (Svoboda, J.: Předmostí. Archeologické památky střední Moravy, svazek 11. 2., aktualizované vydání. Olomouc 2006, 53 str.). Ve spolupráci se společností Cittadella byl realizován vědecko-naučný film „Velká Morava“ (35 min.), věnovaný problematice mojmírovského státu 9. století jako významného fenoménu našich národních dějin a jeho archeologickému poznávání v rámci ústavu i dalších institucí.

Jiří Doležel

1. Pracovní setkání paleolitiků – Kvilice 5.–6.12.2006

Ve dnech 5.–6. prosince 2006 se konalo v Kvilicích (Laboratoř pro výzkum paleolitu ARÚ AV ČR, Praha) 1. pracovní zasedání českých paleolitiků. Na pořadu jednání byly prezentace některých důležitých paleolitických výzkumů, které se uskutečnily v letošním a minulém roce, resp. v několika posledních letech v Čechách a na Moravě.

J. Fridrich a I. Fridrichová-Sýkorová referovali o výzkumu na lokalitě Bečov I (Písečný vrch, poloha Bečov I-A-III-6), kde byl za spoluúčasti polských archeologů z univerzity ve Wrocławu dokončen výzkum sídelního objektu z intersálského interglaciálu, jehož kontrolní profily byly částečně zničeny a částečně ohroženy pirátskou výkopovou aktivitou. Dále I. Fridrichová-Sýkorová referovala o výzkumu jižního předpolí Písečného vrchu v oblasti středněpleistocenního přítoku Paleohřbe. Tyto systematické povrchové průzkumy se konaly na ploše 80 km² a prozkoumány byly desítky nových lokalit, především středního a mladého acheulénu. Přednesena byla také paleoekologická analýza mikroregionu Bečov v mladší fázi středního pleistocénu. I. Fridrichová-Sýkorová referovala o výzkumu staropaleolitického naleziště Hořešovičky (přezleticien) a jeho zpracování v podobě monografické studie. Detailní dokumentace velkého množství industrií na relativně malé ploše umožnila uvažovat i o možné organizaci sídliště.

P. Škrdla referoval o nových výzkumech mladopaleolitických lokalit na středním toku Moravy v okolí Uherského Hradiště. Jednalo se o tyto lokality: Jarošov-Podvršťa, což je jedna z nejbohatších gravettských lokalit, patřících do vyvinutého pavlovienu (27–25 000 B.P.); Jarošov-Kopaniny, lokalita willendorf-kostěnkovské fáze gravettien (23–22 000 B.P.); Napa-jedla III – cihelna, aurignacké a gravettské osídlení, s různými možnostmi datování, ohrožené současnými kernými posuvy; Boršice-Chrástka, jedno z důležitých gravettských sídlišť v regionu (25 040±300 B.P.); Spytihněv-Duchonice, lokalita willendorf-kostěnkovské fáze gravettien; Hlinsko-Kouty, naleziště patřícího do počátečních fází mladého paleolitu.

J. Svoboda informoval o výzkumu na lokalitě Předmostí II – Pod hřbitovem, kde byla společně s Univerzitou v Cambridge prozkoumána další část zbytku mladopaleolitického sídliště patřícího do staršího gravettien (pavlovienu). Stadiograficky i novým radiokarbonovým datováním se v nadloží podařilo prokázat mladší vrstvu willendorf-kostěnkien, tak jak byla dosud rekonstruována na základě údajů K. J. Mašky a M. Kříže z lokality Ia. Tento výzkum byl konzervován jako památník světově proslulých nálezů v Předmostí (viz. Paleolit – Přerov, tento svazek).

M. Nývltová-Fišáková referovala o detailní prostorové paleontologické analýze kosterních zvířecích zbytků, které byly nalezeny v bezprostřední blízkosti mladopaleolitického pohřbu na lokalitě Dolní Věstonice II, označeného jako DV 16 (25 740±210 B.P.). Bohatě nálezy obratloví fauny umožnily neobyčejně zajímavý pokus o rekonstrukci nakupení různých zabitých zvířat v těsném okolí tohoto pohřbu se zřejmým symbolickým významem.

Přednášky měly velký význam pro poznání práce jednotlivých badatelů, byly doprovázeny prezentací bohaté obrazové dokumentace, diskutovány a opakovány.

Pro celkový úspěch tohoto jednání se všichni přítomní shodli na pořádání podobného pracovního setkání v příštím roce, kdy budou zváni, podobně jako letos, i ostatní významní badatelé z naší republiky a ev. i ze zahraničí.

Jan Fridrich

Miroslav Daněk (3.2. 1929–20.3.2007)

V poslední zimní den r. 2007 nás navždy opustil archeolog-amatér pan Miroslav Daněk, který byl přes 30 let spolupracovníkem Muzea Vyškovska a postupně i ARÚ AV ČR v Brně a ÚAPP Brno. Byl to člověk, který miloval přírodu, staral se o ní, trávil v ní většinu svého života, a tak si ho našla také archeologie.

Na svých toulkách po polích a lesích našel nejednu archeologický předmět a nejednu archeologickou lokalitu (např. Vyškov „Ostrov“, Vyškov „Žleby“, mohyla ve Vyškově na „Letním poli“). Jeho teritoriem nebyly jen rodné Drnovice, ale také přilehlé Dědice, Ježkovice, Luleč, Opatovice, Pístovice, Rostěnice, Vyškov i vzdálenější Komořany, Krásensko, Lhota, Lipovec, Olšany, Pařezovice, Podbřežice, Podomí, Račice, Ruprechtov a Tučapy. Z jeho velkého souboru nálezů bychom zmínili depot bronzových šperků z mladší doby bronzové z Nemojan a pozdně eneolitickou silicitou skerkeru z Ježkovic.

Archeologická práce pana M. Daňka nesestávala jen ze sběru materiálu, podílel se také na archeologických výzkumech, jakými byla např. stavba dálnice D1, výzkum na hradisku Černov a na celé řadě výzkumů Muzea Vyškovska. Některé byly dokonce vyprovokovány jeho sběry (např. výzkum v Drnovicích – „Adlerově mezi“, v Drnovicích „Za školou“, Drnovicích „Končínách“).

V poslední době se v české archeologii intenzivně diskutuje o metodice povrchového průzkumu. Přístup Miroslava Daňka byl prostý, leč úspěšný: terénem procházel znovu a znovu, bez ohledu na čas či počasí. Takto se také nesmazatelně zapsal do dějin moravského paleolitického výzkumu. Ještě před čtvrt stoletím tvořil region Vyškovské brány, jakkoli byl jistě pro paleolitické lovce-sběrače strategicky přitažlivý, téměř hluchý meziprostor mezi klasickými regiony Brněnska